

PRATARMĖ

Esame labai spartaus mokslo, komunikacijų, skaitmeninių technologijų tobulėjimo liudininkai. Tai perša naują komunikavimo, vartojimo, gyvenimo būdą ir pasaulėžiūrą. Etninio savitumo išsaugojimas ypač aktualus globalizacijos kontekste. UNESCO Tolerancijos principų deklaracijos pirmame straipsnyje sakoma: „Tolerancija yra pagarba gausiai mūsų pasaulio kultūrų įvairovei, tai – ne vien moralinė pareiga, bet ir politinis bei teisinis reikalavimas.“ Tad tik savo kalba, etnine kultūra besiremianti tauta gali dalyvauti pasaulio civilizacijoje kaip lygiavertė partnerė, kurdama atvirą, modernią visuomenę, ir išlaikyti orumą bei gyvybingumą. Prie to, kad ir nedidele dalimi, prisideda ir žurnalas „Res Humanitariae“, kurio XXVI numeryje skelbiamos publikacijos, skirtos įvairių sričių – kalbotyros, literatūrologijos, kultūrologijos ir muzikologijos – klausimams, įprasminantiems žmogaus būtį ir siejantiems jį su savo tauta.

Kalbotyros problemoms skirti trys straipsniai. Dalia PAKALNIŠKIENĖ pristato vieną „Ziwato“ veiksmažodžių grupės – denominatyvų, t. y. vedinių iš vardažodžių (būdvardžių, daiktavardžių, įvardžių irrieveiksmių), – darybos tyrimą. Nagrinėjami veiksmažodžiai priklauso kelioms darybos kategorijoms: padaromajai, suteikimo, fientyvinei, būsenos, instrumentinei, atitikimo ir dalyvavimo. Žydrūnės ŠALAVIEJŪTĖS straipsnyje kompleksiskai analizuojami lietuvių kalbos zoonimų – karvės, jaučio, veršio – pavadinimai, siekiant nustatyti, kokius konceptualiuosius gyvūnų požymius padeda išryškinti semasiologiniai ir onomasiologiniai leksikos tyrimai. Kompleksinė leksemų analizė rodo, kad kalbos sistema fiksuoja labai įvairius karvės, jaučio, veršio konceptualiuosius požymius, o iš kalbos sistemos ryškėjanti kategorizacija atskleidžia antropocentrinį gyvulių vertinimą. Violeta MEILIŪNAITĖ nagrinėja tarmių gyvybingumo matmenis (tarminį kalbėjimą ir jo raiškos erdves) XXI a. pradžioje. Autorės teigimu, pastaraisiais dešimtmečiais tarminis kalbėjimas nustojo būti komizmo raiškos forma ir įgijo kur kas didesnį prestižą. Tiesa, dėl pasaulio globalėjimo tarmės jau nebesiejamos su aiškiai apibrėžtu arealu – jos peržengė ne tik tradicines geografines ribas, bet ir tapo kūrybos ir bendravimo socialinėse medijose priemone. Taigi atsiribodama nuo tarmės, kaip statiškos ir uždaros sistemos, suvokimo, tyrėja daro prielaidą, kad, prisitaikiusios prie šiuolaikinės visuomenės poreikių, jos turi visas prielaidas gyvuoti ir vystytis.

Literatūrologinių klausimų kategorijai priskiriamas vienas straipsnis – Skaitės BARKUTĖS, kuri analizuoja sutuoktinių tarpusavio santykių vaizdavimo

ypatumus Motiejaus Valančiaus didaktinėje prozoje. Publikacijoje autorė detaliai atskleidžia, kaip meninėmis priemonėmis M. Valančius kuria didaktinį pamokymą vyro ir moters santykių darnai užtikrinti. Nagrinėjami devyni M. Valančiaus didaktiniai kūriniai, kuriuose aprašomi sutuoktinių tarpusavio santykiai. Autorės išvadose teigiama, kad sutuoktinių lygiateisiškumas ir darna šeimoje įmanomi tik laikantis socialinių-luominių, tikybos ir tautinių-kultūrinių požymių atitikties.

Gausiausia numerio skiltis – net aštuoni straipsniai – skirta kultūrologijos ir muzikologijos problemoms aptarti: pusė jų – keturi straipsniai – skirta etninės kultūros, tautosakos, liaudies medicinos klausimams, o kiti keturi – muzikologijos (etnomuzikologijos) temoms nagrinėti.

Petras KALNIUS apžvelgia termino *etninė kultūra* atsiradimą, nagrinėja, kaip sąvoka *etninė kultūra* suprantama Vakarų šalių etnologijoje ir kaip ją aiškina etnoso teorijos kūrėjai. Autorius išsikelia tikslą atskleisti sąvokos *etninė kultūra* sampratų Lietuvoje įvairovę, pateikti šios sąvokos sampratą etnoso teorijoje ir grąžinti į diskusiją termino *etninė kultūra* vartojimo tikslingumą. Gintarė DUSEVIČIŪTĖ-NEIMONTIENĖ apžvelgia istorinės rekonstrukcijos judėjimą pasaulyje. Nacionaliniai šio reiškinio ypatumai išryškunami analizuojant istorinės rekonstrukcijos judėjimo prielaidas ir aplinkybes Lietuvoje. Judėjimo formavimosi ir raidos aplinkybės aptariamasi pirmųjų istorinės rekonstrukcijos klubų ir istorinės rekonstrukcijos renginių kontekste. Rita BALSEVIČIŪTĖ straipsnyje pristato XX a. pirmosios pusės Aukštadvario apylinkės lietuvių ir kitataučių etniškumo sampratą renkantis gydymosi praktikas, analizuoja priešpriešos „sava – kita“ kitimą. Jos teigimu, Aukštadvario miestelyje, kuris pasižymėjo daugiakonfesiškumu, greta oficialiosios medicinos buvo paplitusios liaudies medicinos tradicijos. Užkalbėtojai buvo priskiriami „kitokiems“ – turintiems nepaprastų savybių ar galių. Taigi pasirenkant gydymosi praktiką atsiskleidžia du priešpriešos „savas – kitas“ aspektai: etniškumo samprata ir mitinė suvoktis. Solveigos ŠLAPIKIENĖS straipsnyje pristatomas angelo paveikslas krikščioniško pobūdžio lietuvių tautosakos žanre – legendose. Nagrinėjamuose tekstuose atsiskleidžia tradicinės lietuvių visuomenės požiūris į angelus kaip veikiančius dieviškojoje ir žemiškojoje sferose. Daroma išvada, kad lietuvių valstiečių pasakoti kūriniai apie angelų veiklą atliko religingumo stiprinimo, skatinimo elgtis pagal bendruomenėje priimtas normas ir saugumo jausmo užtikrinimo funkcijas.

Muzikologinių straipsnių tematika įvairuoja.

Rimanto SLIUŽINSKO straipsnis yra skirtas etnomuzikologinės terminijos, vartotos vieno žymiausių XX a. pirmosios pusės mokslininko, visuomenininko, lietuvių tradicinių dainų tyrinėtojo profesoriaus Mykolo Biržiškos (1882–1962), studijoms. Svarbi vieta šiuose tyrimuose skiriama lietuvių liaudies dainų žanrinės sudėties analizei, jų klasifikavimo sistemos kūrimui. Likusios trys publika-

cijos – Ukrainos mokslininkų darbai. Volodymyro PASIČNYKO (Володимир Пасічник) straipsnyje aptariamas ir įvairiais aspektais atskleidžiamas žymaus XX a. vidurio ukrainiečių etnomuzikologo Volodymyro Hošovskio (Volodymyr Hoshovsky) mokslinis palikimas. Esminis dėmesys skiriamas svarbiausiems jo muzikinių dialektų tyrimams. Nuo 1955 m. šis mokslininkas nuosekliai kūrė savo muzikinės dialektologijos metodiką, sekdamas Filareto Kolesos, Belos Bartoko ir kitų tradicinės muzikos tyrinėtojų darbais. Straipsnyje vyrauja Ukrainos Užkarpatės regiono dainuojamojo folkloro muzikinių dialektų tyrimų rezultatai. Aleksejaus VASILENKO (Алексей Василенко) straipsnis skirtas šiuolaikinio ukrainiečių kompozitoriaus Viktoro Stepurko (Виктор Степурко) asmeninio ir meninio formavimosi specifikos ankstyvuojū jo kūrybos laikotarpiu (XX a. 8–9-uoju dešimtmečiais) analizei. Tyrimo medžiaga išlieka aktuali, kadangi būtent tuo metu buvo stebimas ne tik asmeniniam meniniam augimui reikalingų siekių formavimasis, bet ir visos Ukrainos visuomenei būdingų uždavinių – identiteto, tradicijų atgaivinimo ir nacionalinio koncepto originalumo – suvokimas. Iryna BURGAN (Ирина Бурган) analizuoja šiuolaikinėje kultūroje stiprėjančią tendenciją – didėjantį susidomėjimą grojimu ansamblyje, todėl tampa aktualus didelės apimties ansamblio – dviejų fortepijonų koncerto – tyrimas universalios informacinės ir komunikacinės erdvės, šiuolaikinės kultūros vizijos kontekste. Autorės nuomone, kultūra yra sociokultūrinės komunikacijos priemonė, kuriant ir perduodant komunikacinius kodus, sudarančius kultūrinį tekstą. Menu išreiškiamas žmogaus kūrybinis potencialas prisideda prie jo buvimo kultūros dalimi, įsitraukimo į kultūros kūrimo procesą.

Kronikos skiltyje – du rašiniai. Pirmasis – atsisveikinimas su šviesia asmenybe – literatūrologu, Filologijos katedros lektoriumi Romualdu Skunčiku. Antrasis skirtas Klaipėdos universitete ir Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarijoje vykusios 5-osios tarpdalykinės mokslinės konferencijos „Tradicijos ir modernybės sąveika“ apžvalgai.

Leidinio sudarytoja
dr. Kristina Blockytė-Naujokė